

Közös történelmünk hívószava a szabadság

Beszélgetés Roman Kowalski lengyel nagykövettel

Roman Kowalski nagykövetet 2014. március 18-án Antall József-díjjal tüntették ki. Az elismerést a lengyel–magyar kapcsolatok és a visegrádi együttműködés elmélyítéséért, valamint az „antalli hagyomány” továbbviteléért ítélte oda a kuratórium. A nagykövet az ifjúsági csereprogramokat és a gazdasági kapcsolatok további élénkítését tartja kiemelten fontosnak. Úgy véli, az angol nyelv nem helyettesítheti a regionális nyelveket, s ez utóbbiak ismerete nélkül egymás kultúráját sem érthetjük meg.

Jerzy Bin fényképe

– Nagykövet úr megszakitásokkal ugyan, de összességében tizenhét éve szolgál Magyarországon. Gyermekként mikor hallott először a magyarokról?

– Magyarországról nincsenek különleges gyermekkori élményeim. Az első és maradandó magyar emlékem Molnár Ferenc regénye, *A Pál utcai fiúk*. Nagyon szerettem a regényt, főleg a főhőst, Nemeceket, akivel azonosulni tudtam. Magam is törekeny, szegénysorban élő fiú voltam hasonló gondokkal. Középkorúként már többet tudtam Magyarországról. Remek történelemtanárunk volt, aki mindent megtett annak érdekében, hogy a valóságot tanítsa. Elhallgatott kérdésekről mesteri módon beszélt. Arra törekedett, hogy minél kevesebb szóval minél többet mondjon. Tőle tudtuk, hogy mi történt Katyában, s azt, hogy Magyarországon 1956-ban forradalom volt.

– Nyíltan beszélt ezekről a kérdésekről? Hiszen az 1970-es években járunk, s Magyarországon ekkori-

A szerző más lengyel közéleti személyiségekkel készített beszélgetései a Magyar Napló Kiadó gondozásában idén májusban megjelent *Lengyel mozaik* című interjúkötetben olvashatóak.

ban az iskolai oktatásban az említettek még tabutémának számítottak.

– Inkább diszkréten, ugyanakkor egyértelműen. Tanárunk viselkedését akkor még nem igazán értettük, később jöttünk rá, mit köszönhetünk neki. A történelemórák élményét felerősítette az a magyarok iránti rokonszenv, amely mindenfelé és általában a társadalom döntő többségének részéről megtapasztalható volt Lengyelországban.

– A Magyarország iránti rokonszenvről jelen időben is beszélhetünk?

– Igen, ezt jelen időben is mondhatjuk. Meggyőződésem, hogy a két ország polgárai közötti erős emberi kapcsolatok a lengyel–magyar kapcsolatok legszilárdabb tartópillérei. A politikai berendezkedés változhatott és változott is, de az emberek közötti szívélyes viszony megmaradt. A XX. század történelmi sorsfordulói nemegyszer az ellentétes oldalra sodortak bennünket, de a megbízható, jó kapcsolatok megmaradtak. Egy lengyel politikus fogalmazta meg a lényegét: kevés olyan ország van a világban, ahol lengyelként már a származásunk miatt is szívesen fogadnak bennünket. Magyarország olyan ország, ahol már lengyel vol-

tunknak köszönhetően megnyílnak a kapuk előttünk.

– Ma Magyarországon milyen a lengyel-kép? És fordítva: milyen ma a lengyelek magyar-képe?

– A magyarokra mint bátor és harcos nemzetre nézünk, bár sok barátom arról győzködött, hogy ez nem feltétlenül igaz. Úgy vélem, hogy mi lengyelek is kissé ilyenek vagyunk. Éppen ezért mindketőnkre igaz, hogy nem adjuk föl könnyen a küzdelmet, lázadunk, de kissé nehézkesek vagyunk. Szerintem ez pozitív kép. Lengyelország és Magyarország történelme sok szempontból nagyon hasonlít. Emlékszem egy barátom látogatására. Itt tartózkodása első napjaiban olvasta el Waclaw Felczak professzor könyvét a magyar történelemről. Megrendülve mondta, hogy ha a könyvet becsukja az ember, vér folyik ki a lapok közül, annyit szenvedtek a magyarok. Annyit, mint mi, lengyelek.

– Lengyelország történelmi szövetségeseiként mely országokat, mely népeket lehetne még felsorolni?

– Mind a magyarok, mind a lengyelek elmondhatják, hogy a mérleg negatív, ha azt kell számba vennünk, hány országban kedvel-

nek bennünket igazán. A történelem során kevés valódi szövetségünk volt. Éppen ezért, ha van olyan ország, ahol pusztán a lengyel voltunk miatt többletpontot kapunk, akkor az különleges élményt jelent, és meg kell becsülnünk. Érdeemes ezzel kapcsolatban megjegyezni azt is, hogy a társadalom érzelmi hozzáállása sokat nyom a latban, ha egy országnak akár politikai, akár gazdasági kérdésekben kell döntenie. Vagyis a társadalmi rokonszenv nyomást is tud gyakorolni az éppen aktuális politikai elitre.

– *Lehet erre racionális magyarázatot adni?*

– Az érzelmek soha nem magyarázhatók tisztán racionális alapon, ebből fakad a bájuk is. Sőt, a lengyel–magyar barátságnak is az a varázsa, hogy nem kell magyarázni. Nem akarom most föl-sorolni azokat a történelmi eseményeket, amelyeket mindannyian ismerünk, de annyit érdemes föl-idéznünk, hogy sorsfordító pillanatokban ez a barátság hatékonyan működött. Gondoljunk arra, hogy amikor a magyarok megnyitották a lengyel menekültek előtt 1939-ben a határt, kockáztattak. Nem volt egyszerű a döntés. Bátorság kellett a nagy tömegű lengyel menekült befogadásához. 1956 októberében pedig a lengyel társadalom segített önzetlenül a magyaroknak. Pénzt gyűjtöttek, s a sebesültek számára rengetegen adtak vért. Ez a segítőkészség szintén példa nélküli. Lengyelország is megszállt ország volt, az emberek nagyon szerény körülmények között éltek. Erre sincs teljesen racionális magyarázat.

– *Az utóbbi években gyakran halljuk, hogy a fiatalabb nemzedékek már kevésbé érdeklődnek*

Közép-Európa iránt. Nagykövet urat ez a jelenség nem aggasztja?

– Kissé másként látom én ezt a kérdést. A fiatalabb nemzedékek esetében nem tapasztalom az említett érdektelenséget, úgy látom, hogy az sokkal inkább a középgenerációra jellemző. Van tehát egy úr, amit a Kádár-rendszer utolsó évtizede teremtett. A '80-as években a lengyelek nehéz helyzetbe kerültek Magyarországon. A kádári kor lengyelelles propagandája nagyon kedvezőtlen „lengyel-képet” teremtett, holott Lengyelországban éppen ezek az esztendő-k jelentették a szakítópróbát. A hiánygazdaság arra kényszerítette honfitársaimat, hogy az úgynevezett „lengyel piacokon” kereskedjenek. Az akkori Magyarország sajtója pedig folyamatosan negatív „lengyel-képet” sulykolt, így ekkor felnőtt egy olyan nemzedék, amelyik közömbösebben viszonyul a lengyelekhez. Ugyanakkor ne felejtjük el, hogy az otthonokban másként gondolkodtak és beszéltek a lengyelekről, mint azt a hivatalos propaganda sugallta.

– *Lengyelországban mindig kedvező volt a Magyarországról alkotott „hivatalos” kép?*

– Úgy gondolom, igen. Nálunk nincs olyan úr, amelyről az imént beszéltünk. Az persze tetten érhető, hogy bizonyos időszakokban kisebb a magyarok iránti érdeklődés, de kifejezetten negatív, magyarelles propaganda nem volt. Sőt, a Kádár-korszak vége felé Magyarországra úgy néztünk, mint egy nyugati államra. Gyönyörű ország, csodálatos emberek, a boltokban már minden kapható. Számunkra akkoriban ez volt az elérhető Nyugat, így sokaknál az amúgy is pozitív Magyarország-kép még jobban erősödött.

– *1989 után mennyire változott meg a helyzet?*

– Az 1989 utáni időszakra mindannyian büszkék vagyunk. Arra különösen, hogy az Európai Unió tagjai lehetünk. A határok gyakorlatilag eltűntek. Lassan nagykorú lesz a lengyel és magyar társadalomnak az a nemzedéke, amelyik az országhatár fogalmát csak tankönyvekből és az egykori határőrség néhány pusztulófélben lévő bődéjáról ismeri már. Természetesen azt tapasztalom, hogy ezen a téren rengeteget lehet még tenni, és ebben nagy felelőssége van mind a kulturális, mind a politikai elitnek. A magunk mögött hagyott évek azonban a lengyel–magyar kapcsolatok virágzó időszakát jelentették.

– *Annak ellenére mondhatjuk ezt, hogy egyre kevesebb a lengyel szakra jelentkező egyetemi hallgató?*

– Az oktatási rendszer itt és Lengyelországban is megváltozott. Itt talán jobban, de távol álljon tőlem, hogy bírálatot fogalmazzak meg, hiszen változásokra még hazámban is nagy szükség van. Talán lassan eljön az az időszak, amikor egyértelművé válik, hogy a lengyel nyelv ismerete erősíti a fiatalok helyzetét a munkaerő-piacon. Saját tapasztalatomból tudom, hogy folyamatosan keresik a jó lengyel nyelvtudással rendelkező szakembereket. Végig kell gondolnunk, hogy az egyetemi lengyel filológiai tanulmányok lehetőségének biztosítása mellett mit kell erősítenünk. Talán egy szélesebb ösztöndíjrendszert kellene elindítanunk úgy, hogy például szakmát lehessen tanulni a másik országában. Ehhez természetesen kapcsolódna az értékes nyelvtudás.

– *Az angol nyelv széleskörű ismerete nem helyettesítheti részben a lengyelt?*

– Az angol nyelv kiváló kommunikációs csatornájának bizonyult, de nem helyettesítheti a lengyelt. Remek eszköze a közvetítésnek, de egy nép kultúráját csak annak anyanyelvén ismerhetjük meg a maga gazdagságában. Az egyetemi képzés teljes időszakára kiterjedő ösztöndíjrendszert kellene létrehozni. Ha Magyarországon több lengyel diák tanul, és fordítva, akkor egy természetes kapcsolati háló is kiépül. Én mindenképpen erősíteném ezt a vonalat. Lengyelország nagy ország, hasznos volna, ha Magyarországon minél többen jelentkeznének lengyel szakra.

– *A lengyel és a magyar külügyminiszter éppen a közelmúltban (2014 januárja) írt alá egy olyan megállapodást, amelynek keretében ilyen ösztöndíjak megvalósulhatnak.*

– Személyes törekvésem volt, hogy ez az ösztöndíjrendszer minél hamarabb megvalósulhasson, de a lengyel–magyar ifjúsági programoknak még csak a kezdeti szakaszuknál tartunk. Ha terveink megvalósulnak, akkor a lehetőségek tárházát növeljük. Természetesen fontosak az európai programok, mint például az Erasmus-ösztöndíj vagy a regionális V4-ösztöndíj, de mellettük kétoldalú ifjúsági csereprogramokra is szükség van, amelyeknek stabilitását megfelelő jogszabályi háttérrel kell megerősíteni.

– *A Lengyel Intézzel közösen programsorozatot indítottak idén januárban Történelemórák a szabadságról címmel. Tizenkét alkalommal a huszonöt évvel ezelőtti eseményeket, a rendszerváltozás időszakát idézik föl a sorsfordító évek egykori szereplőivel, történészekkel, politológusokkal. Kiket várnak ezekre a történelemórák-nak nevezett programokra?*

– Természetesen elsősorban a fiatalokat, akik szép számban képviseltetik is magukat az előadásokon. Ugyanakkor sokan jönnek olyanok, akik megélték ezt az időszakot, és emlékezni szeretnének, még egyszer át akarják élni 1989-et. Olyan előadókat hívunk meg, akik alakították a történelmet, akik maguk is nagy árat fizettek azért, hogy most demokráciában élhetünk.

– *Február végén Bogdan Borusewicz, a lengyel szenátus elnöke volt a vendégük előadóként. Ő több évet ült börtönben a kommunista rendszer elleni tevékenysége miatt.*

– Igen, mellette Engelmayer Ákos, a lengyel Szolidaritás mozgalom egykori tagja szólalt fel, aki a rendszerváltozás után a magyar állam első nagykövete volt Varsóban. Meghívtuk Pákh Tibort is, aki egyetlen magyarként vett részt az 1980. májusi Podkowa-Leśna-i éhségstrájkban. Márciusban Waclaw Felczakra, a krakkói Jagello Egyetem professzorára emlékeztünk Kovács István történész, volt krakkói főkonzul közreműködésével. Bemutattuk Felczak közelmúltban megjelent vaskos életrajzi monográfiájának szerzőjét, Wojciech Frazikot is, aki maga is tanítványa volt a legendás történésznek. Felczak különleges helyet foglal el a lengyel–magyar kapcsolatok történetében. Nemcsak szerette a magyarokat, de néha bírálta is. Nagyon jól ismerte Magyarországot, szíven viselte az ország sorsát. Azt se felejtjük el, hogy a Fidesz megalapításában is szerepet töltött be.

– *Történelemórák a szabadságról. Ezt a címet adták a programsorozatnak.*

– A cím nem véletlen. Meggyőződésem, hogy ha közös történelmünknek van kulcsfontosságú

vószava, akkor az a szabadság. Mindig kiálltunk egymás mellett, amikor a szabadságért kellett megküzdeni. 1989 negyedszázados évfordulójára nagyszabású rendezvénysorozatot szerveznek Lengyelországban, ehhez kapcsolódunk mi is. Huszonöt év már olyan távlat, amelyből érdemes visszatekinteni: mit sikerült és mit nem sikerült megvalósítani kitzűzött céljainkból? Úgy értékeljük, hogy Lengyelország szempontjából rendkívül sikeres negyedszázadot éltünk meg.

– *Magyarország számára létfontosságú az agrárágazat fejlesztése. A lengyel élelmiszeripar területén is kimagasló változások mentek végbe az elmúlt évtizedben. Nyilvánosságra hozott adataik alapján az értékesített termelés értéke a szektorban kétszeresére nőtt, a 2000-es évben mért 93 milliárd zlotyról 2011-re 186 milliárdra emelkedett, ez 50%-os növekedést jelent. Ennek a sikernek köszönhető az is, hogy Lengyelországban 82%-os az Európai Unió támogatottsága?*

– Úgy vélem, hogy ez a magas arány elsősorban a józan gondolkodásnak köszönhető. Végre valami mellett, és nem valami ellen kell a voksunkat letennünk. Több száz éven keresztül a lengyel hazafiság vagy poroszellenes, vagy oroszellenes volt. Ez megváltozott. Mára „pro-európaiak” vagyunk. Beláttuk, hogy ennek van értelme, ez erősíti Lengyelországot. Az Európai Uniónak köszönhetően új lehetőségeink nyíltak, elég utalni a gazdasági fejlődésre és a kereskedelmi kapcsolatokra. A lengyel élelmiszeripar kiemelkedik a többi európai uniós tagállaméi közül. A termelés értéke szempontjából Lengyelország az EU hatodik legnagyobb élelmiszertermelő országa. A 2000-tól 2008-ig

terjedő időszakban az élelmiszer-termelés növekedési üteme az egyik legmagasabb, 5,7% volt, csak Litvánia (9,5%) és Bulgária (5,8%) előzte meg. Az utóbbi évtized pozitív változásai a lengyel élelmiszeriparban jó alapot adnak a további fejlődéshez, és megerősítik az élelmiszeripari cégek versenyképességét a világpiacon. Fontos megjegyezni azt is, hogy a lengyel ipar jól használja ki azokat a lehetőségeket, amelyek az Európai Unióhoz való csatlakozás óta nyílnak, a szektor igen jól teljesített az EU kibővült piacán. Erről tanúskodik, hogy a lengyel élelmiszeripar ellenállt a világgazdasági válságnak is, valamint folyamatosan növekszik a lengyel export mennyisége.

– *Visszakanyarodva országaink kapcsolatára, hol lehet az együttműködést szélesíteni, elmélyíteni?*

– Amikor négy éve nagykövetként Magyarországra jöttem, két fontos célt tűztem magam elé. Az egyik a fiatalok közti kapcsolatépítés elősegítése, de erről már beszéltünk. A másik a gazdasági kapcsolatok elmélyítése. Nem az én érdemem, hogy a gazdasági kapcsolatok területén mára nagyon jól állunk. 2013 első kilenc hónapjában például a Magyarországra irányuló lengyel export értéke 2.867,7 millió euró volt, ami 10,7%-os növekedést jelent az előző év azonos időszakához képest.

– *Az infrastrukturális fejlesztésekről viszont huszonöt éve beszélünk, de még mindig nagyon sok a tennivaló, és mintha kevés valósult volna meg a tervekből.*

– Nem hiszem, hogy csak huszonöt éve beszélnék erről. Az első visegrádi királytalálkozón sem volt másról szó, mint a kereskedelmi kapcsolatok fejlesztéséről és az utak építéséről. Hétszáz éve került

szóba a kérdés, de úgy érzem, végre valóban jó úton járunk a megvalósítás felé. Ha csak azt nézzük, hogy az utóbbi években mekkora figyelem összpontosul Magyarországon a régió közös ügyei felé, akkor már megjegyezhetjük, hogy óriási a változás, aminek meg is van a gazdasági és társadalmi eredménye. Évről évre több itt a lengyel turista, évről évre bővül a két ország közötti kereskedelem. Felfigyeltünk arra, hogy mekkora kiaknázatlan lehetőségek rejlenek a szorosabb regionális együttműködésben. Amikor 2010-ben elfoglaltam állomáshelyem a magyar fővárosban, azt hajtogattam: megengedhetetlen, hogy Budapestről Varsóba tizenhat órát kell autózunk, és hogy a vonatút is tizenkét órás. Az ilyen feltételek nem kedveznek az üzleti kapcsolatoknak. Nem állja meg a helyét az az érvelés, hogy először építsünk ki kapcsolatokat, aztán, ha ezek megvannak, majd elkezdünk rendes utakba beruházni. Először építsük ki az utakat, s akkor kapcsolataink erősebbek lesznek. Nagy kincs, hogy azok megfelelő infrastruktúrális hálózat nélkül is jók. Rögtön hozzá kell tennem azt is: az utóbbi években politikusaink mindkét országban szorgalmazzák a megfelelő észak–déli irányú úthálózatok kiépítését.

– *Személyesen is tapasztalja, hogy a lengyelek részéről megnövekedett az érdeklődés Magyarország iránt?*

– Egyértelműen. 1991-ben kezdtem el először Magyarországon dolgozni, megfelelő az összehasonlítási alapom. A rendszerváltozást követő években kizárólag keletnyugat kategóriában gondolkoztunk, mára ez megváltozott mindkét országban. Ma már arról beszél-

lünk, hogyan képviseljük közösen regionális érdekeinket az Európai Unió különböző fórumain, mi több, közösen indulunk nagy közbeszerzési pályázatokon. Összefogva sokkal izgalmasabb partnerek vagyunk Japán vagy éppen Ázsia számára.

– *Ennyi Budapesten töltött időszak után nem érzi magát kissé magyarnak?*

– Budapestinek mindenképpen érzem magam. Őszintén mondom, megtisztelő, hogy ennyi évet dolgozhattam ebben a csodálatos városban. Sehol máshol nem töltöttem el ilyen hosszú időszakot, mint itt. Budapesten töltött éveim száma jövőre eléri a nagykorúságot. A magyar fővárosban tudom, és csak itt, hogy hol találok meg a legjobb szabót, cipészt vagy orvost. Az ember itt nem unatkozhat. Az ország lengyelként szívélyesen fogad. Nem mondom, hogy a helyzetemet mindig megkönnyíti, de egy olyan országban élek, ahol rengeteg barátom van. Néha azon kapom magam, hogy még lengyelként gondolkozom-e, vagy már túlzottan magyarként?

– *Milyen tervekkel tér majd haza?*

– A külügyminisztériumban fogok dolgozni ismét. És nagy terveket dédelgetek lengyel gazdálkodó parasztként. Észak-Lengyelországban van egy tizenhét hektáros földem, amivel komolyan szeretnék végre foglalkozni. Egyelőre azonban a közeljövőre összpontosítok. Még hozzávetőlegesen négyszáz napot maradok Magyarországon, összesen ez tizennyolc évet jelent, tehát nagykorú budapesti leszek. A magyar élet lezárását is jelenti a hazatérésem, hiszen dolgozni már nem jövök ide. Hálás vagyok a családomnak, hogy elfogadta ezt a rám szabott magyar sorsot.

Kovács Orsolya Zsuzsanna